

НАЈМИЛО МОЕ...

дејше ,бебе, руљче, цаџуре...

Издавач
НУ Музеј на Македонија

За издавачот
д-р Мирјана Нинчовска

Автор на изложбата и каталогот
Фима Трајковска

Соработници
Јасемин Назим
Сања Димовска
Милена Петровиќ

Превод на резимето на англиски јазик
Нада Андоновска

Лектура (македонски јазик)
Анета Попантоска

Црно-бели фотографии
Од фототека на Музеј на Македонија
Б. Дрнков
Н. Василев
Д. Ивановски
К. Билбиловски

Колор фотографии
Леон Џинго

Конзервација и подготовка за излагање
Јагутка Деловска

Дизајн и компјутерска подготовка
Леон Џинго

Технички соработници
Велика Тасевска
Лилјана Миладинова
Жанина Савова Угриновска

Архитектонско-ликовно обликување
Јагутка Деловска
Љупка Ристовска

Техничка реализација на изложбата
Владимир Деловски
Михаило Апостолов
Ангеле Георгиев
Вера Тодорова

Печати: **Дата Понс**
Тираж 100

Скопје 2014

Проектот е реализиран со финансиска
поддршка на Министерството за
култура на Република Македонија

Publisher
NI Museum of Macedonia

Editor-in-Chief
Mirjana Ninchovska, Ph.D.

Author of the exhibition and catalogue
Fima Trajkovska

Associates
Jasemin Nazim
Sanja Dimovska
Milena Petrovic

Translation into English
Nada Andonovska

Proof-reading
Aneta Popantoska

Black-and-white photographs
From the photo-documentation of
the Museum of Macedonia
B. Drnkov
N. Vasilev
D. Ivanovski
K. Bilbilovski

Colour photographs
Leon Djingo

Conservation and preparation of exhibits
Jagutka Delovska

Design and computer lay-out
Leon Djingo

Technical assistance
Velika Tasevska
Liljana Miladinova
Zhanina Savova Ugrinovska

Architectural design of the exhibition
Jagutka Delovska
Ljupka Ristovska

Technical realization of the exhibition
Vladimir Delovski
Mihajlo Apostolov
Angele Georgiev
Vera Todorova

Printed by **Data Pons**
Copies 100

Skopje 2014

The realization of the project was
financed by the Ministry of Culture
of the Republic of Macedonia

НАЈМИЛО МОЕ...

гејше, бебе, руљче, џаџуре...

Обезбедување пород и продолжување на семејната лоза е основна цел на секоја новоформирана брачна заедница. Затоа уште за време на свадбата се изведуваат низа обичаи и обреди кои имаат за цел да обезбедат плодност и благосостојба на новата брачна заедница. Меѓу многуте обреди кои се извршуваат е и фрлањето пченица, ориз, леблебии, бонбони и пари преку главата на зетот и невестата. Житото се фрла за да бидат младенците плодни како жито, бонбоните за да бидат *благи*, а парите за да бидат богати и домаќини.

Раѓањето на секое дете е голема радост за фамилијата. Меѓутоа, раѓањето машко дете е поголема радост, бидејќи тоа ќе ја продолжи семејната лоза, тоа е *шемел на куќаџија* (Филиповић, М., 1939, 410) или *сџожер на куќаџија* (Петровић, П. А, 1907, 360). Во Дебарца, Охридско, кога невестата ќе пристигне во дворот кај младоженецот на главата ѝ ставале *йовеке каџи и љо некоја шамија*, за да се раѓале повеќе машки деца, но и по некое женско дете (Никодиновски, Т., 1991, 181). Обичаите на тркалање машко дете врз постелата на младоженците или подавање машко дете во рацете на невестата кога ќе стаса во домот на младоженецот, како и седнување на невестата на столче на кое има послано машки гаќи, се само дел од обредите преку кои, по пат на имитативна магија, се настојува да се обезбеди машки пород. Радоста за раѓањето женско дете, исто така, е голема како и за машко дете. Женското дете го сметале за *џуџа радосџи*, *џуџа среќа*, бидејќи тоа, со мажењето, животот го продолжува во туѓа куќа. Тоа го кажуваат и поговорките: *Женскоџо е*

џуџа среќа или И сџиреџиџе џлачаџи коџа ќе се роди женско деџе. Ако детето се роди во деновите: понеделник, вторник и четврток и во периодот кога е полна месечина или, пак, кога таа расте, се верувало дека тоа ќе биде среќно и к`сметлија, а доколку се роди во сабота (ден кој се смета како мртвовечки) или на растурање на месечината, детето ќе има мачен живот и ќе биде несреќно. Уште пред да се роди детето, во текот на бременоста, мајката се подготвувала и ја изработувала неговата прва облека. Иако во овој период од животот не може да стане збор за вистинска облека, сепак тоа биле првите елементи на облеката чија намена била, пред сè, да ги задоволат основните потреби на детето, а истовремено и да се приспособат на потребите кои ги налагале климатските услови. Пелените за првото дете ги подготвувале бабите на детето, а за останатите деца ги изработувала мајката, која започнувала да ги ткае дури во подоцнежните месеци од бременоста. Не чинело пелените да бидат исткаени пред да забремени жената, плашејќи се дека предвремената подготовка може да предизвика спротивен ефект - жената да остане бездетна. Колку пелени ќе бидат подготвени зависело од имотната состојба на семејството, но секогаш требало да има исткаено најмалку пет пелени (Трајковска, Ф., 2005, 33).

Во постаровреме не се обрнувало големо внимание на повивањето на новороденчето. Мајчината *скуџина* била првата ткаеница во која се пречекувало новороденчето веднаш по раѓањето. Често пати се случувало жената да се породии надвор од домот, на нива или во поле и тогаш бебето го

повивале во тоа што ќе им се нашло при рака, а најчесто во skutinata – *џресџилка* во Малешево (Павловић, Ј., 1929, 147) или *завјачка* во Тетовско (Хаџи Ристић, М., 1994, 208). Носењето на футата, кај мажите и жените, поврзано е со заштитата *од лоши сили* на репродуктивните органи *кои џо создавааџи*, *носаџи на свеџи новоџо живо суџиџесџиво* (Радовановић, С. В., 1935, 128). Бидејќи новороденчето и пред раѓањето е заштитено со футата од мајката, неминовно е кога тоа ќе *џагне од мајка му* да биде пречекано во фута, за во истиот миг да биде заштитено од натприродните сили и урокливите очи. Во некои делови од Македонија, *за да се раѓале машки деца*, а *и за да џо заџиџиџиџе новороденчеџо од болесџи и уроџи* го повивале во *џаџиџкова му облека* - гаќи или кошула. Во кошулата на таткото, кумот го пречекувал детето веднаш по крштавањето (Здравев, Ѓ., 1996, 197). Во Мариово, новороденчето го повивале во кошулата од таткото, само на третата вечер, кога три баби го залулуваат над огништето, наречувајќи му *добар к`смей* (Ристески, С. Љ., 1999, 27), а во Велес, на третата вечер, новороденчето ноќева во кошулата од таткото (Наумова, М., 1996, 205). Во Кривопаланечко, детето го повивале во стари алишта *џаџиџуџи*, го ставале во слама, а потоа *џо џовиџемо с`с врџу* (Здравев, Ѓ., 196). На ист начин, во партаџи, пашкуџи го повивале новороденчето и во кумановскиот крај. Во Дебарски Дримкол, новороденото дете- џагурче, после капењето за прв пат го повивале во *џелење од џарџалиџиџа*, *џаџи* какви *џиџо ќе се најдаџи* (Филиповић, М., 1939, 83) со верување дека *доилкаџи и деџеџо до чеџиџиесџи гена се смеџааџи за неџисџи*. Новороденчето во с. Окиси, Струшко,

се пречекувало во алишта од најстариот член во куќата, со желба *и џоа да осџари и да е веџовиџо* (Лимановски, Н., 1991, 165). За разлика од овие, а и од други краишта во Македонија, во Мариово, новороденчето го пречекувале во вута од една дипло, специјално исткаена за таа намена, од мека волна, а по првото капење го повивале во нова пелена која, како и вутата, требала да биде нова *заџиџо нов човек се раѓа* (Радовановић, С. В., 1935, 22). Во с. Ракотинци, Скопско, вечерта кога доаѓале наречниците да му ја одредат судбината, односно животниот пат на детето, тоа требало да се *џромени сè во бело*, со убави и чисти пелени (Филиповић, М., 1939, 138).

Повивањето на новороденчето - *деџе*, *бебе*, *рулче*, *џаџуре* се состоело од неколку слоеви: најдолу постилале конопна или волнена пелена *долњача*, *џовивалка*, а над неа *џосџилок*, мала исткаена пелена или платнена крпа поставена под газето на бебето и го завиткувале со ткаена пелена. Во Скопска Црна Гора децата се повивале во пелени исткаени од коноп. Детето завиено во пелени се замотува со повој, потоа се покрива со мала *џорњача*, а над неа се завиткува со *учкур* кој се замотува околу детето и колектата. Повиеното дете се покрива со голема волнена шарена *џорњача*, украсена со ширити, мониста и тантела – *џаџеџичка* во разни бои (Раичевић, С., 1930, 361). Во с. Здуње, Порече, повивањето се одвивало по следниот редослед: најпрво, односно најдолу, се ставала *врџка* (повој) од волнен конец на *џримка*, над него се постилал *скуџниџоџи*, а над skutnikot две пелени од кошула или шамија (Костадиновски, К. С., 1998, 95).

Над вака поставените пелени се легнува детето и најпрво се повива со двете пелени, потоа се завиткува во skutникот, а сите овие елементи на облеката заедно се замотуваат со врвката. Се внимавало повивањето да биде со три пелени, бидејќи на овој број му се придавало магиско својство (Никодиновски, Т., 1991,185).

Се ткаеле два типа пелени: за повивање и за покривање. Ги ткаеле од коноп и лен, а подоцна волната станала основна суровина за изработка на пелените. Пелените за повивање, *долњача*, *џовивалка*, ги ткаеле од една или две конопни или волнени дипли, орнаментирани со линеарни шарки во различна широчина. Поради потребата од често перење, овој тип пелени колоритно е со потемните нијанси на црвена, сина и зелена боја.

Волнена пелена од една дипла за повивање дете, орнаментирана со прави шарки. Битола, почеток на 20. век.

Волнена пелена од една дипла за покривање дете, орнаментирана со прави шарки *џрејашка*. С. Галичник, Гостиварско, 20. век.

Волнена пелена од една дипла за покривање дете, орнаментирана со мотивот *в'чкаша дига*. С. Бешиште, Мариово, 20. век.

Пелените за покривање, *џорњача*, *зџорњача*, *џокирач*, *џокривачка*, *килимче*, *веленце*, *џена* се едно или дведиплени волнени ткаеници, орнаментирани со посложени геометриски мотиви и со стилизирани зооморфни мотиви. Овие пелени се исткаени со појаки тонови на црвена, розова, портокалова, жолта и сина боја. Овде, бојата, освен што има влијание на дополнување на естетската страна, има и заштитна функција. Таа делува апотропејски на тој начин што јакиот колорит првенствено треба да го привлече вниманието на туѓиот поглед, притоа отргнувајќи го погледот од детето.

Бебе џовиено во џелени и џовој. Мајкаџа држи в рака џкаена лулка за задевање - носење на деџеџо. Кривоџаланечко, снимено 1957 џодина во Свеџи Николе.

Повојот е долга волнена врвца усукана од три, четири, пет или повеќе ката или, пак, исплетена во вид на плетенка. Неговата просечна должина изнесува од 4 до 5 метри. Со повојот се обвиткуваат пелените со кои е повиено бебето, при што се припиваат до неговото тело, а истовремено се стегаат за да не се изместат и за да не се расповие бебето. На овој начин, завиено и стегнато во пелените, бебето изгледа како *фишек*. За машките деца повојот е исплетен од волнена преѓа во сина и црвена или сина и бела боја, а за девојчињата во црвено-бела или розово-бела комбинација.

Повој за девојче. На едниот крај е украсен со стара сребрена пара користена како амајлија против уроци. С. Вепрчани, Мариово, 20. век.

Во велешките села Мелница и Горно Врановци, каде што живеат исламизирани Македонци, бебето се повивало исклучително со црн појас. Насекаде, повивањето со црн појас се смета како предзнак за несреќен, тежок и мачен живот. Во овие села, на црниот појас му се придава апотропејска моќ, што значи дека овде не важи народната поговорка: *Несреќен како да е повиван со црн појас*. На крајот од секој повој се закачувале стари сребрени пари, школки (*жајке*), венчален прстен од мајката, *џансурче* - украс од мониста, како и разнобојни волнени *јазли*, *ресци*, *џуфки*, *киџки* или *џискули*. При повивањето, краевите од повојот секогаш се врзувале на градите,

Повој за машко дете. На едниот крај е украсен со три сребрени пари кои имаат заштитна функција против уроци. С. Дејловце, Кумановско, 20. век.

при што закачените предмети детето ги користело како играчки, превртувајќи ги низ рачињата. Во Дебарца, Охридско, покрај споменатите предмети, за повојот зашивале и лешник наполнет со *живо сребро* (жива) кое имало заштитно дејство (Никодиновски, Т., 1991, 189).

Црн волнен повој, украсен со *џансурче* од мониста, чија улога е да го чува детето од уроци. С. Горно Врановци, Велешко, 20. век.

Поспецифичен тип пелена е *кулавка* или *кајучка*. Таа е дведиплена ткаеница, чии горни краеве се сошиени еден со друг формирајќи *кулавка*. Се користи за завиткување на детето кога се изнесува од дома зимно време. Детето се завиткува на тој начин што *кулавката* се става на главата, а со останатата ткаеница се завиткува телото на детето. *Кулавката* била еднобојна или орнаментирана со разнобојни линеарни шарки. Дополнително е украсувана - *кисџена* со волнени реси и сукани волнени врвци наречени *кис*, со пуфки и стари сребрени пари. *Кисџењето* имало за цел да го одвлече погледот на луѓето од детето, со што ќе го заштити од уроци. *Кулавката*, како горна зимска пелена, се користела до тригодишна возраст.

Кулафка кајучка - волнена ткаеница од две дипли орнаментирана со шарки на *шџичка*. Украсена е со киски, стари пари и реси, користени како амајлија против уроци. Битолско, 20. век.

Децата редовно се повивале до периодот на проодување, навечер за спиење ги повивале до две години, а имало случаи кога детето го повивале и до четиригодишна возраст. Откако ќе застанат на свои нозе, сè до тригодишна возраст, нивната облеката се состоела од ткаено платнено *кошулче* долго до петици, *минџанче* долго до појас, со или без ракави, *оџашулка* - волнена дипло со која детето се завиткувало од под мишки надолу, *кајче*, волнени *чорајчиња* и *оџинци* (Здравев, Ѓ., 1996, 180). Домашно ткаените пелени и повои биле во употреба во селските средини некаде до втората половина на шеесеттите и почетокот на седумдесеттите години од 20. век, од кога започнува сè почестата употреба на индустрискиот еднобоен или дезениран мек, памучен материјал *џорхеџ*, од кој изработувале пелени и бебешка облека.

Елече за девојче, исткено од волнена алаџа украсено со ширити и орнамент кукли. С. Црешево, Скопско, 20. век.

Џубе, волнена горна облека за машко дете. С. Драчево, Скопско, 20. век

Кошулче ајџиче од домашно ткаено памучно платно. С. Булачани, Скопско, 20.век.

Волнен појас, орнаментиран со мотивот ајмалии. С. Требиште, Долна Река, 20.век.

Девојче на возраст од една година. Облечено во кошулче, минџанче и волнено ојашулче, а нозете му се обуени со плетени волнени чорапчиња и опинчиња. С. Здуње, Порече, снимено 1964 година.

Девојче во детска празнична носија.
С. Булачани, Скопско, снимено 1954 година.

Момче во детска празнична носија.
С. Булачани, Скопско, снимено 1954 година.

Повиеното новороденче се легнувало во *колейка, крошна, лулка, бешика* - плитка дрвена направа во облик на корито. Нејзината основна функција била за спиење, а се користела и за лулање на детето. Тоа е неговата прва постела, а во неа детето спиело сè додека го збира, независно од возраста. Колепката била послана со стари износени, но секогаш чисти алишта или со слама која се менувала еднаш неделно. Иако по ретко, во колепката постилале и мало волнено душече наполнето со памук или волна. Врз нив се постилала ткаена пелена и се ставало перниче под главата. Детето се покривало со богато орнаментирана и украсена волнена пелена. До четириесет дена покрај колепката, како и покрај постелата на родилката, морало да има по неколку метални предмети кои имаат сечиво како, на пример, секира, срд или нож. Ова го правеле затоа што на железото му се припишувала голема заштитна моќ, очекувајќи овие предмети да ги штитат родилката и новороденчето од лоши сили. Со помош на сечивото *ќе се сечел ѝаџиџ на лошиџе сили, да не дојдаџ во доџир со мајкаџа и деџеџо* (Атанасовска, В., 1991, 214). Освен овие предмети, покрај колепката оставале и маша, метла, гребенци и лук. Кај албанското население, за да не се урочи детето, покрај колепката ставале котле со катран, бардак со вода, *кашик* (од гнило дрво), лук и амајлија - запис од оца (Филиповић, 1939, 412).

Рулче – бебе, во колевка повиено во *џосџулџи*- пелени и црн повој украсен со *џанџи* кои служат како амајлија против уроци.
С. Горно Врановци, Велешко, снимено 1955 година.

Мајка држи колевката со бебе повиено во пелени и повој.
С. Блаце, Скопско, снимено 1949 година.

Жена го носи детето во лулка - *цадилка*, *загенаша* на грб. Нозете на детето се ставени во ткаена торба. С. Смојмирово, Беровско, снимено 1954 година.

Дете во лулка поставена во поле. Лулката е закачена на три дрвени ногарки, покриени со ткаенина која служи како шатор за заштита на детето. С. Бурилчево, Кочанско, снимено 1949 година.

За спиење се користела и ткаената лулка - *љулка*, *цадилка*, *леџ'н*. Тоа е дведиплена правоаголна ткаеница, орнаментирана со прави шарки. На двете подолги страни се пришиени долги врвци, направени од волнена преѓа во неколку ката, исплетени во плетенка. Основната намена на лулката е носење на детето на грб кога се изнесувало надвор од дома, а се користела и за лулање. Кога мајката одела да работи во поле, на нива, а морала да го носи и доенчето со себе, тогаш го ставала во лулка, ја префрлала лулката на грб, а долгите врвци ги врзувала напред, на градите. Ако одела со коњ, тогаш на едната страна од самарот го врзувала детето, а на другата седела таа. При извршувањето на полските работи, ткаеницата била пренаменувана во лулка, така што ја закачувале на некое дрво или на специјална направа *љуљарка*, составена од три или четири дрвени ногарки. Дома, детето се *задевало* во лулка заврзана на две греди или на шајки. Со помош на врвката, нојно време, мајката можела и лежејќи да го лула детето. Овој тип лулка е карактеристичен за Североисточна Македонија.

Двегодишно дете во ткаена лулка – *љуљка*, закачена на таваница.
С. Шипковица, Радовишко, снимено 1969 година.

Дете во ткаена лулка закачена во трем послан со рогозина, за да го заштити детето ако случајно падне.
С. Герман, Кривопаланечко, снимено 1954 година.

На главата на машкото новороденче, уште во лулката, се ставала *каџа*, како прв знак на издвојување на полот, а кај женските деца главата ја забрадувале со *крџе* или *бела шамија*. И двете покривки за глава ги украсувале со сина мониста, стара пара или крст, кои имале за цел да го заштитат детето од уроци. Капата на детето му ја ставал кумот, верувајќи дека *џаа ќе го заштити од секаква несреќа во живоџи* (Chevalier, J., Gheerbrant, A., 1983, 709).

Новороденчето уште со самото раѓање е изложено на влијание од натприродни сили и од погледи на лоши и уrokливи очи. Најголемата опасност на детето му претстоела од погледите на постари луѓе, кои се во време на опаѓање на животната сила. За нив се верувало дека по пат на магија, со уrokливи очи, можат да ја преземат силата и енергијата која новороденчето ја носи со себе, доаѓајќи на овој свет (Радовановиќ, С. В., 1935, 130). Семејството, загрижено за опстојувањето на своето дете, на секаков начин настојувало да го заштити од лоши очи. Заштитата се постигнувала преку нагласената орнаментика на пелените, видот на орнаментите, преку застапениот колорит, со јаки бои, како и со дополнително украсување на ткаеницата.

Волнена пелена од една дипла за покривање дете, орнаментирана со мотивот *колџа и жаби*. С. Горно Врановци, Велешко, 20. век

Волнена пелена од две дипли за покривање дете, украсена со стари пари, пуфки и реси. С. Вепрчани Прилепско, 20. век

Нагласената орнаментика кај детските ткаеници во себе содржи мистична моќ и презема заштитно-магиска функција. Преку вткаените орнаменти, кои имаат големо симболично значење, многу поважно било да се обезбеди *заштита на новороденчето од лоши очи*, отколку да се истакне естетската страна на ткаеницата. Со такво значење се орнаментите: *килимасџи џрсџи*, карактеристични за пелените од Скопска Црна Гора, *вџкаџа дира* (волчја шепа) и *шар на џрачки*, застапени на пелените од Мариово, *окљи* (очи) и *суфранзац* (веѓи) специфични за влашките пелени, *кокошкина нога*, *чешли*, *ребра*, *мечка*, *колџе*, *жаба*, својствени за пелените кај исламизираниите Македонци, *ме лакавица* (цик-цак мотив), *криваче*, *амаџија* (ромб), *џикса* (концентричен ромб), мотиви застапени на пелените кај албанското население.

Горњача - волнена пелена од една дипла за покривање дете, орнаментирана со мотивот *килимасџи џрсџи*. С. Кучевиште, Скопско, 20. век

Како апотропејни предмети со силна моќ за одбивање на лошите сили се користеле и *сџари* *сребрени џари*, *срма*, *монисџа*, *лџски*, *школки*, *венчален џрсџен* на мајката, поткит од разнобојни волнени *џуфки*, *реси*, *мемиња*, *џанџели*, кои се пришивале на пелените, а со кои истовремено се збогатувал и изгледот на пелената. Во Мариово, веднаш по раѓањето, главата на новороденчето ја заштитувале со *киска босилок* (босилокот има улога на света билка, бидејќи е никнат од папокот на Исус Христос), завиткана со *алово џредено* (црвениот волнен конец сам по себе има заштитна улога) и со стари пари (Радовановиќ, С. В., 1935, 128). Целта на сите апотропејни предмети е да се задржи погледот на луѓето врз нив и да се одвлече вниманието од детето.

Тене - волнена пелена од една дипла за покривање дете, орнаментирана со мотивот *ме лакавица* (цик-цак). С. Чифлик, Скопско, 20. век

Дете со ѓансирче во косата и ѓердани од маѓаречки мунусга и стара сребрена пара, користени против уроци. С. Горно Врановци, Велешко, снимено 1955 година.

Амајлиите се посебен вид предмети на кои народот им припишува голема заштитна моќ. Најчесто се изработени во форма на триаголник од мониста, текстил, метал, кожа или дрво. Амајлијата се носела врзана на рака, на гради или пришиена на капа и облека. За малите деца тие биле изработувани од разнобојна мониста со задолжително пришиено сино монисто, на кое му се придавала исклучителна апотропејска моќ. Амајлии носеле и големите деца, па дури и возрасните луѓе. Оној што ја носел амајлијата бил заштитен од секакви лоши влијанија: од уроци, од очи, од болест, од магија, па дури и од куршум.

Мајка со дете. Децето на кайчето има амајлија ѓрошив уроци. С. Градовци, Скопско, снимено 1957 година.

Изложените предметите, кои потекнуваат од првата половина и средината на 20. век биле изработени и употребувани од Македонците, а дел од нив и од другите етнички заедници во Македонија - Албанците, Власите и Македонците-муслимани. Секој предмет во себе крие безброј информации за едно веќе заборавено време, навики и обичаи. Тие сведочат за првите години на животот на малото човечко суштество, но и за чувствата и надежите кои мајките ги вткале во нив. Ткаениците со кои се повивале, завивале, покривале, облекувале и лулале децата ги изработувале неуки, но надарени жени, со префинето чувство за естетика. Некои од нив се вистински мали ремек-дела. Својот уметнички талент жените го изразуваат преку богатата орнаментика од стилизирани геометриски, растителни и животински мотиви, хармонијата на боите, како и разните украси од тантели, киски и мониста. Од секоја исткаена нишка на детската ткаеница блика неизмерната мајчинска љубов кон нејзиното најмило.

Дете се учи да стои во импровизирана дубалка направена од колско тркало. С. Подмоље, Струшко, снимено 1964 година.

My Dearest Baby ...

Bebe, dete, rulche, dzagure

Providing posterity and continuing the family line is the primary goal of a new matrimony. To this end various customs and rites are being performed already at the wedding, aiming at ensuring fertility and welfare for the newly wed couple. Birth of a child brings enormous joy to the family. Giving birth to a son is however, much more appreciated since it is about to continue the family. The son is considered a pillar or a corner stone of the house, whereas female child was said to be "someone else's joy", "stranger's luck", since a girl would leave to another house after getting married. Varied activities used to be performed for the purpose of ensuring birth of a son: putting men's towels over the head of the bride, making her sit over men's underpants, handing her over a male baby or rolling a little boy over the bed of the newly wed couple.

Swaddles are the first clothes babies wear, although they could not really be classified as clothes, since their intention is, above all, to satisfy the basic needs of the infant and to get it warm. Mother's apron - *skutina* used to be the first woven textile in which the newborn child would be embraced after birth. In most areas in Macedonia the suckling would be swathed in old, worn out but always clean clothes called *pashkulji*, because both the new mother and the child were considered impure for a period of forty days after the birth day. Contrary to this belief, in Mariovo women used to weave of soft woolen yarn a single-piece swaddle - *vuta* especially for this occasion and after the first bathing they would also swathe the baby in another newly woven swaddle, "because a new man was born." The newborn was usually swathed in new diapers or in its father's shirt on the third day after birth when the three fairies would attend it to designate its destiny. Swathing the baby in its father's shirt was for the purpose of protecting it against spells and evil powers.

Swaddling of the newborn child – **bebe, dete, rulche, dzagure** included several layers: hemp or wool swaddle called *dolnjacaha* or *povivalka* would be laid down under and over it postilok - a little woven diaper or a cotton towel placed under baby's butt and then swathed with a bigger woven diaper. Three swaddles were usually used, since this number was believed to have magic power.

Two types of swaddles used to be woven, ones used for swathing and others for covering babies. Diapers for swathing – *dolnjacha* or *povivalka* were woven from hemp or wool, consisting of a single piece or of two pieces sewn together. They were decorated with linear ornaments of varied sizes. Darker nuances of red, blue and green colours are predominant in the coloratura. Baby covers - *gornjacha*, *zgornjacha*, *pokirach*, *pokrivachka*, *kilimche*, *velence*, *mena* were mostly two-piece wool textiles decorated with intricate geometric patterns and stylized zoomorphic ornaments. The most frequently applied colours were intense tones of red, pink, blue and orange.

Swathe is a long braid of three-ply, four-ply or five-ply twisted wool fiber or a knitted band forming a braid. It is used for fastening the swaddles. Swathes for boys were knitted of wool yarn in blue and red or blue and white colours, whereas red-white or pink-white were combined for girls' swathes. In the villages Melnica and Vranovci near Veles which are populated by Islamized Macedonians babies used to be swaddled exclusively with black swathe. It was believed to have prophylactic power.

Hood – *kjulafka* or *kapuchka* is a specific type of swaddle. The baby used to be swathed in a way that the hood would be put over the head and the remaining textile would be wrapped around baby's body. Hood was used as winter children's over-garment till the three-year age.

Swaddled infant would be laid in a cradle – *kolevka*, *kroshni*, *lulka*, *beshika* made of wood in the shape of shallow trough. The primary use of cradle was for sleeping, but it was also used for rocking babies. Straw or old and worn out but always clean clothes used to be lied in the cradle with a woven swaddle over them and a little pillow for the head. The baby would be covered with richly decorated wool diaper additionally adorned with variegate ornaments.

Textile cradle – *ljulka*, *cadilka*, *leg'n* was also used for sleeping. It is a two-piece rectangular textile with long braids attached to it. It was usually decorated with stripes. The primary use of textile cradle was for carrying the baby on the back when it would be taken out, but it was also used for rocking.

The first mark of distinguishing the gender of children was applied already in the cradle. A cap used to be put over boy's head and girl's head would be covered with a kerchief. Both caps and kerchiefs were decorated with a blue bead, an old coin or a cross for the purpose of protecting the baby against spells.

Protection of infants against bad influences of supernatural power, evil eye and spells was provided by emphasized decoration of swaddling clouts, application of specific ornamental patterns, coloratura of intense tones, as well as by additional adornment of textiles.

Emphasized ornamentation in baby's woven textiles involves mystic power and undertakes protective magical function. This kind of prophylactic intention is conveyed by the following decorative patterns: *kilimasti prsti* (geometric pattern), *v'chkata dira* (wolf paw), *shar na prachki* (stripe pattern) *oklji* (eyes), *sufranzac* (eyebrows), *kokoshkina noga* (chicken leg), *rebra* (rib pattern), *mechka* (bear), *kolce* (rhomb), *zhaba* (frog), *me lakavitsa* (zig-zag pattern), *krivache* (curved line) and *amajlija* (lozenge).

Apotropaic elements that were believed to have intense power in protection against evil spirits were old silver coins, gold-wrapped or silver-wrapped thread - *srma*, tiny beads – *monista*, sequins - *l'ski*, shells, mother's wedding band, ornament consisting of multicolor wool pellets - *pufki*, tassels - *resi*, braids - *meminja* and lace - *tantela* sewn to the diapers, which also enhance the look of the textile.

Amulets are classified as special type of objects that are being attributed great prophylactic power. They are made of tiny beads - *monista*, textile, metal, leather or wood, most frequently shaping triangle. Amulets were worn tied around the arm, on the chests and were sewn to the cap or clothes. For little children they used to be made of - *monista*, always including a blue bead, which conveys apotropaic intention.

Hand-woven diapers and swaddles were used in villages till some time around the second half of the 1960's and the early 1970's.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА - BIBLIOGRAPHY

Атанасовска, В., „Обичаи и верувања во Титовелешко за обезбедување пород и заштита на новороденчето и на родилката од лоши сили“, Македонски Фолклор, 48, Списание на Институтот за фолклор Марко Цепенков, Скопје, 1991

Chevalier, J., Gheerbrant, A., „Rje~nik simbola“, Zgreb, 1983

„Етнологија на Македонците“, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 1996

Здравев, Ѓ., „Македонски народни носии I“, Матица македонска, Скопје, 1996

Костадиновски, К. С., „Село Здуње, Историја, култура и традиција“, Скопје, 1998

Лимановски, Н., „Обичаите кај Македонците муслимани поврзани со раѓањето на детето“, Македонски фолклор, 48, Списание на Институтот за фолклор Марко Цепенков, Скопје, 1991

Никодиновски, Т., „Обичаи и обреди поврзани со раѓањето на детето во Дебарца, Охридско“, Македонски фолклор, 48, Списание на Институтот за фолклор Марко Цепенков, Скопје, 1991

Радовановиќ, С. В., „Народна ношња у Мариову“, Гласник Скопског Научног Друштва, књ. XIV, Скопје, 1935

Раичевиќ, С., „Народна ношња у Скопској Црној Гори“, Гласник Скопског Научног Друштва, књ. VII-VIII, Скопје, 1930

Павловиќ, Ј., „Малешево и Малешевци“, Етнолошка истраживања, Београд, 1929

Петрушевска, А., „Народната носија во Горно Врановци и Мелница - две торбешки села во Македонија“, Гласник на етнолошки музеј, Скопје, 1960

Трајковска, Ф., „Детски ткаеници - пелени, повои, лулки и кулавки од депото на Музеј на Македонија“, Зборник Етнологија 3, Скопје, 2005

Филиповиќ, М., „Дебарски Дримкол“, Скопје, 1939

Филиповиќ, М., „Обичаји и веровања у Скопској котлини“, Српски етнографски зборник, LIV, Београд, 1939

МУЗЕЈ НА МАКЕДОНИЈА
MUSEUM OF MACEDONIA